

ÓLAFUR HALLDÓRSSON

LANDNÁMUTEXTAR Í ÓLAFS SÖGU TRYGGVASONAR HINNI MESTU

1. Inngangur

ÓLAFS SAGA TRYGGVASONAR hin mesta (ÓlTr) er einungis að litlu leyti frum-samin af þeim sem fyrstur skráði hana á bók. Efni hennar hefur sögusmiðurinn sankað að sér, að líkindum á öðrum fjórðungi fjórtándu aldar, og valið úr mörgum skrifuðum bókum, væntanlega misgömlum. Ein heimildin sem hann seildist í eftir efni hefur verið handrit af Landnámu. Úr því hefur hann tekið frásagnir um fund Íslands og fyrsta landnámsmanninn, svo og það sem hann hefur talið sig geta notað um kristna landnámsmenn á Íslandi. Efnið svarar til kapitula í Sturlubók Landnámu (S) sem hér segir og í þessari röð: S, kap. 1–11, 15, 13, 84, 95–97, 109, 110, 105, 217, 218, 234, 320, 322, 323, 22–24, 41, 42, 309 og 310. Þessir kaflar eru ekki teknir upp í heilu lagi; sumu er sleppt og sumt dregið saman í stutt ágríp, og víða er orðalagi og orðaröð vikið frá því sem ætla má að hafi verið í forritinu.¹

Texti sá sem sögusmiður ÓlTr hefur tekið eftir handriti af Landnámu er prentaður hér á eftir. Textinn er tekinn eftir aðalhandriti sögunnar, AM 61 fol (A) og prentaður með samræmdri stafsetningu, en fáeinar leiðréttingar við aðal-texta teknar eftir öðrum handritum sögunnar, þeim hinum sömu sem voru notuð við útgáfu hennar í *Editiones Arnaimagnæanæ*, Series A, vol. 1–2. (Kaupmannahöfn 1958–1961, stytt hér á eftir ÓlTrEA.) Þessi handrit eru AM 53 fol (B), AM 54 fol (C¹), AM 62 fol (D¹) og Flateyjarbók, GKS 1005 fol, (D²). Ennfremur er vísað í Bergsbók, Sth perg 1 fol (C²), en í því handriti er texti ÓlTr kominn um milliliði frá AM 54 fol. Áður hefur þessi texti verið prentaður sérstakur í útgáfu Finns Jónssonar af Landnámu.² Í þeirri útgáfu er textinn prentaður stafrétt eftir A, en fáeinir leshættir úr B og C¹ prentaðir neðanmáls og á fyrstu

¹ Sjá formála Jakobs Benediktssonar fyrir útgáfu hans á Landnámu, *Íslensk fornrit* I, bls. cxxiii–iv. Jakob telur 187. kap. Sturlubókar (upphaf Þorvalds þáttar víðförla) með þeim köflum sem hafi verið teknir upp í ÓlTr, en ég hef sleppt þessum kafla, sökum þess að mér þykir líklegra að þar sé stuðst við sömu heimild í Landnámu og ÓlTr.

² *Landnámabók* I–III. Hauksbók. Sturlubók. Melabók m.m. København 1900, bls. 261–273.

blaðsíðunni einnig úr D^2 . Texti sem svarar til 187. kap. S (ÓITrEA I 280.1–10 MAðr — Porualldr) er tekinn með, en 214. kap. ÓITr sleppt.

Upphafleg gerð ÓITr er varðveitt í handritunum ABC^1 , en yngri gerð, víða stytt, sums staðar aukin og orðalagi og efnisröð talsvert breytt, er varðveitt í D^1 og D^2 . Þar sem ekki verður komist hjá að vísa í þessar tvær gerðir sögunnar hér á eftir eru þær nefndar A- og D-gerð.

Gerðir Landnámu sem eru til samanburðar við texta ÓITr eru engar aðrar varðveittar en Sturlubók (S) og Hauksbók (H). Allt sem kemur heim við varðveitt handrit þessara gerða, annarrar eða beggja, jafnvel eitt og eitt orð eða setningabrot innan um breyttan texta, er prentað með beinu lettri, en hitt, sem á sér enga samsvörun í S eða H, er skáletrað. Stafsetning er að því leyti frábrugðin því sem tíðkað er í *Íslenskum fornritum* (útgáfum Hins íslenska fornritafélags), að hér er allsstaðar sett 'i' í stað 'j' og 'z' í endingu miðmyndar sagna. Textanum er skipt í kafla. Tölur fyrir framan skástrik við upphaf hvers kafla vísa til blaðsíðu og línu í ÓITrEA I, en fyrir aftan skástrikið vísar fyrri talan í blaðsíðu og línu í Hauksbók og síðari talan í Sturlubók í útgáfu Finns Jónssonar af Landnámu. Tölusetning kapitula er hin sama og í ÓITrEA.

2. Textinn

110. KAPÍTULI: 254.10–255.3 / 3.2–17 og 129.1–15.

*Svá segir heilagr prestr Beda í aldarfarsbók þeiri er hann gerði um landaskipan í heiminum at eyland þat er Thíli er kallat í bókum liggi svá langt í norðrhálfu heimsins at þar komi eigi dagr á vetrinn þá er nótt var lengst ok eigi nótt á sumar þá er dagr er lengstr. Fyrir því ætla vitrir menn at Ísland sé Thíli kallat, at þat er víða á því landi at sól setz eigi um nætr þá er dagr er lengstr. Þar er ok þat víða at sól má eigi síá um daga þá er nótt er lengst. En hinn heilagi Beda prestr andaðiz siau hundruð þrim tigum ok fimm árum eptir holdgan várs *herra³ Iesú Kristí, meirr en hundraði ára fyrr en Ísland byggðiz af Norðmönnum. En áðr Ísland byggðiz af Nóregi hafðu þar verit þeir menn er Norðmenn kalla Papa; þeir hafa verit kristnir, þvíat funduz eptir þeim bækr írskar, biðllur ok baglar, ok enn fleiri hlutir þeir er þaðan af mátti skilia at þeir váru kristnir menn ok komnir til vestan um haf. Vísa ok svá til enskar bækr at í þann tíma hafi verit farit í milli landanna.*

³ Þannig BC^1D^2 ; 'drottíns' A.

111. KAPÍTULI: 255.4–12 / 3.20–27 og 129.16–23.

Pá er Ísland fannz ok byggðiz var Adriánus páfi í Rómaborg ok eptir hann Íóhannes sá er hinn fimmti var⁴ með því nafni í *postolasæti*, en Hlōðver Hlōðversson keisari fyrir norðan fiáll, en Leó ok *Alexandr⁵ son hans yfir Miklagarði. Pá var Haraldr hinn hárfagri konungr yfir Nóregi, en Eiríkr Eymundarson í Svíþjóð ok Biörn son hans, Gormr hinn gamli at Danmōrk, Elfráðr hinn ríki í Englandi ok Iátvarðr son hans, Kiarvall⁶ at Dyflinni á Írlandi, en Sigurðr hinn ríki iarl at Orkneyjum, *bróðir Rōgnvalds Mæraiarls*.

112. KAPÍTULI: 255.13–256.3 / 4.1–11 og 129.24–30.

Svá segia vitrir menn at ór Nóregi frá Staði sé siau dægra sigling í vestr til Horns á austanverðu Íslandi, en frá Snæfellsnesi þar *sem* skemmst er til Grænlands fiogurra dægra haf í vestr at *sigla*. En svá er sagt ef siglt er ór Biörgyn til Hvarfsins á Grænlandi, at þá mun siglt vera tylft fyrir sunnan Ísland.

Frá Reykianesi á sunnanverðu Íslandi er fimm dægra haf til Iölduhlaups á Írlandi í suðr, en frá Langanesi á norðanverðu Íslandi fiogurra *dægra *sigling*⁷ norðr til Svalbarða í hafsbotn.

113. KAPÍTULI: 256.4–13 / 4.27–34 og 130.2–10.

Svá er sagt at menn skyldu fara ór Nóregi til Færeyia. Nefna sumir menn til þess víking þann er hét Nadd-Oddr. En þá rak *langt* vestr í haf. Þeir fundu þar land mikit. *Kómu* þeir *austan at landinu ok gengu* þar upp á fiáll eitt hátt ok sáz um víða, ef þeir sæi reyki eða nokkur líkindi til þess at þat land væri byggt, ok *urðu* þeir ekki við þat varir.

Þeir fóru aþr um haustit til Færeyia. En áðr þeir sigldu brott *sniávaði* mið á fiöll, ok fyrir því kōlluðu þeir þat *Snióland*. Þeir lofuðu mið land-it. Þat heitir nú *Reyðarfjōrðr⁸ í Austfjōrðum er þeir hōfðu at komit.

Svá sagði Sæmundr prestir hinn *fróði.

⁴ var] + 'eptir hann' A.

⁵ Pannig D²; Alexander ABC¹.

⁶ Pannig ABD^{1,2}; kiarvalr C¹.

⁷ Pannig C¹; ÷ AB.

⁸ Pannig BC¹; eyða fyrir þessu orði og fyrir 'fróði' í næstu línu í A, sjá ÓITrEA I 256.11–12.

114. KAPÍTULI: 256.14–257.11 / 4.13–25 og 130.12–21.

Maðr hét Garðarr Svavarsson, sænskr at ætt. Hann fór at leita *Sniólands* at tilvísan *móður sinnar framsýnnar.⁹ Hann kom at *landinu* fyrir austan Horn hit eystra; þar var þá hofn góð.

Garðarr siglði umhverfis landit. Vissi hann *fyrir¹⁰ því at þat var eyland. *Garðarr helt inn á fiörð þann er hét síðan *Skiálfandi*.¹¹ Hann lagði til hafnar fyrir austan fiörðinn ok var þar um vetr ok gerði sér hús; því hét þar Húsavík. Um várit er *Garðarr* var búinn til hafs sleit frá honum mann á báti, er hét Náttfari, ok með honum þræll ok ambátt. Hann kom at landi fyrir vestan fiörðinn, ok byggðu þau þar sem síðan heitir Náttfaravík. Garðarr fór þá til Nóregs ok lofaði miðk land þat er hann hafði fundit. Var þá landit kallat Garðarshólmr. Þá var um allt landit skógr milli fialls ok fiöru. *Garðarr* var faðir Una föður Hróars Tungugoða.

115. KAPÍTULI: 257.12–259.6 / 5.2–35 og 130.23–131.13.

Flóki *Vigerðarson¹² hét víkingr mikill. Hann fór at leita Garðars-hólms ok siglði þar út *er¹³ heitir Flókavarði; þar mætiz *Hörðaland ok Rogaland.¹⁴ Hann fór fyrst til Hialtlands ok lá þar í Flókavági. Þar týndiz Geirhildr dóttir hans í Geirhildarvatni.

Með Flóka var á skipi bóndi sá norrænn er hét Heriólfr, *en¹⁵ annarr Þórólfr. Þar var ok sá maðr suðreyskr er hét Faxi.

Flóki hafði þriá hrafna með sér í haf. En er hann lét lausan hinn fyrsta hrafninn, þá fló *sá¹⁶ aptr um *stafn,¹⁷ en annarr fló í lopt upp ok aptr til skipsins; hinn þriði fló fram um stafn í þá átt sem þeir fundu landit. Þeir kómu austan at Horni ok siglðu fyrir sunnan landit. En er þeir siglðu vestr um Reykianes ok upp lauk firðinum, svá at þeir sá Snæfellsnes, þá mælti Faxi: 'Þetta mun vera mikit land *er¹⁸ vér hof-

⁹ Þannig BC¹; texti afbakaður í A.

¹⁰ Þannig BC¹; ÷ A.

¹¹ Þannig BC¹; 'aspandi' A.

¹² Þannig BC¹; 'vigdar' A, viggerdar D¹, uígrudar D².

¹³ Þannig BC¹; 'sem' A.

¹⁴ Þannig BC¹; 'roga land ok hörða land' A.

¹⁵ Þannig BC¹; 'ok' A.

¹⁶ Þannig BC¹; 'hann' A.

¹⁷ Þannig BC¹; 'stafinn' A.

¹⁸ Þannig BC¹; 'sem' A.

um¹⁹ fundit; hér eru vatnföll stór.' *Peir sá þá ós mikinn falla í síóinn.* Síðan er þat kallat Faxaóss.

Peir Flóki sigldu vestr yfir Breiðafjörð ok tóku þar land sem heitir Vatsfjörðr við Barðaströnd. Þá var fjörðrinn fullr af veiðiskap, ok gáðu þeir eigi fyrir veiðum at fá heyianna ok dó *allt kvikfé þeira²⁰ um vetrinn. *Várit* var heldr kalt. Þá gekk Flóki upp á fiall hátt ok sá norðr yfir fjöllin fjörð fullan af hafsum. Því klluðu þeir landit Ísland, sem síðan hefir heitit.

Peir Flóki ætluðu brottu um sumarit ok urðu búnir litlu fyrir vetr. *En er þeir sigldu*, beit þeim eigi fyrir Reykianes, ok sleit frá þeim bátinn ok þar á Heriólfr. Hann *rak* þar á land sem nú heitir Heriólfrshöfn. Flóki var um vetrinn í Borgarfirði, ok *fundu þeir Heriólfr.²¹ Peir sigldu um sumarit eptir til Nóregs.

En er menn spurðu af landinu lét Flóki illa yfir. Heriólfr sagði kost ok lqst á landinu, en Þórólfr *lofaði svá miðk landit at hann kvað*²² driúpa smiqr af hveriu strái. Því var hann kallaðr Þórólfr smiqr.

116. KAPÍTULI: 259.7–261.10 / 6.2–38 og 131.15–132.15.

Biörnólfr hét maðr en annarr Hróaldr. Peir váru synir Hrómundar Gripssonar. Peir fóru af Þelamqrk fyrir víga sakir ok staðfestuz í Dalsfirði á Fjölum í *Sogni*. Son Biörnólfs hét Qrn. *Qrn átti tvau börn. Son hans hét Ingólfr, en Helga dóttir. Hon var kvenna vænst. Hróaldr átti þann son er Hróðmarr hét. Son Hróðmars hét Leifr.* Peir Ingólfr ok Leifr gerðuz fóstbræðr.

Í þann tíma var Atli hinn mióvi iarl á Gaulum. Hans synir váru þeir Hásteinn, Hersteinn ok Hólmsteinn. Peir fóstbræðr, Ingólfr ok Leifr, gerðu félag við sonu Atla ok fóru í hernað allir samt. Peir kómu heim at hausti með herfang mikit. Fóru með þeim qll skipti vel; *skildu þeir með vináttu ok mæltu til samfara með sér annat sumar.*²³ En um vetrinn gerðu þeir fóstbræðr *iarlssonum* veizlu. At þeiri veizlu strengði Hólmsteinn heit at hann skyldi eiga Helgu Arnardóttur eða enga konu ella. Um þessa heitstrenging fannz mǫnnum fátt, en Leifr roðnaði á at síá, ok skildu þeir Hólmsteinn heldr *fálaga*.

Um várit eptir biogguz þeir fóstbræðr at fara í hernað ok ætluðu til

¹⁹ höfum] + 'her' A.

²⁰ Þannig B; kuik fe þeirra allt C'; 'fyrir þeim alt kvik fe' A.

²¹ Þannig BC'; 'funduz þeir heriolf' A.

²² kvað] + 'þar' A.

²³ sumar] + 'eptir' A.

*fundar við sonu Atla iarls, sem mælt hafði verit um haustit. Þeir funduz *við Hísargafi,²⁴ ok lögðu þeir Hólmsteinn bræðr þegar til orrostu við þá Leif. En er þeir höfðu bariz um hrið, þá kom at þeim Qlmóðr hinn gamli, son Hqrða-Kára, hann var frændi Leifs, ok veitti hann þeim *Ingólfi.²⁵ Í þeirri orrostu fell Hólmsteinn, en Hersteinn flýði.*

Þeir Leifr fóru þá í hernað *um sumarit ok kómu heim at hausti.* En um vetrinn eptir fór Hersteinn at þeim Ingólfi ok vildi drepa þá. Þeir *fengu²⁶ niósn af *ferðum* hans ok gørðu í móti honum. Varð þá enn orrosta, ok fell þar Hersteinn. Eptir þat *dreif lið²⁷ at þeim fóstbræðrum vinir þeira ór Firðafylki. Váru þá sendir menn á fund²⁸ Atla iarls ok *Hásteins²⁹ at biðða sættir, *ok varð þat at sættum með þeim* at þeir Leifr guldu þeim feðgum *iarðir sínar*, en þeir fóstbræðr bioggu skip mikít ok fóru at leita lands þess er Hrafna-Flóki hafði fundit. Þeir fundu landit ok váru *um vetrinn* í Austfiqrðum í Álptafirði hinum syðra. *En er þeir kǫnnuðu landit* virðiz þeim betra suðr en norðr. Á næsta sumri fóru þeir aptr til Nóregs. Varði Ingólfr þá fé sínu til Íslandsferðar, en Leifr fór í vestrvíking. Hann heriaði á Írland. Þar fann hann iarðhús mikít. *Leifr gekk í iarðhúsit* ok var þar myrkt allt þar til er lýsti af sverði því er maðr sá helt á *er flýit hafði undan Leifi.* Leifr drap þann mann, *en tók sverðit ok mikít fé annat. Sverð þat var allgóðr gripr. Þaðan af* var hann kallaðr Hqrleifr.

Hqrleifr heriaði víða um *Írland³⁰ ok fekk þar mikít herfang. Þar tók hann þræla tíu; *hét sá Dufpákr er helzt var fyrir þeim. Síðan* fór Hqrleifr til Nóregs ok fann þar Ingólf fóstbróður sinn. Hann hafði áðr fengit Helgu Arnardóttur, systur Ingólfs.

261.10–14 / 7.2–6 og 132.16–20.

Þann vetr fekk Ingólfr at blóti miklu ok gekk til fréttar um forlög sín. Vísaði fréttin honum til Íslands. Hqrleifr vildi aldri blóta. Eptir *um vár-it* bió sitt skip hvárr þeira mága til Íslands. Hafði Hqrleifr herfang sitt á skipi, en Ingólfr félagsfé þeira, ok lögðu til hafs þegar þeir váru búnir.

²⁴ Þannig BC'; ÷ A.

²⁵ Þannig BC'; 'lið sinni' A.

²⁶ Þannig BC'; 'jngolfr höfðu' A.

²⁷ Þannig BC'; 'komo' A; dreif S; annar texti í H.

²⁸ fund] + 'þeira' A.

²⁹ Þannig BC'; 'hroðnar', en 'hroðmars' skr. á milli dálkanna, A.

³⁰ Þannig BC'; 'svmarit vm uestr lonð' A.

261.14–264.4 / 7.8–8.19 og 132.21–133.28.

*Pat var á setta ári ríkis Haralds konungs hins hárfagra er menn fóru at leita Íslands, en siau vetrum síðarr fóru þeir Hiqrleifr at byggja landit, sem nú var sagt. Pat var á þrettánda ári konungdóms Haralds hins hárfagra. Þá hafði hann verit tvá vetr einvaldskonungr at Nóregi síðan *Hafrsfiarðarorrosta³¹ var. Pat var fiórum vetrum eptir fall *hins heilaga Íátmundar konungs í Englandi.³² Þá var liðit frá upphafi heims þessa sex þúsundir vetra, siau tigur ok þrír vetr, en frá holdgan várs dróttins Iesú Kristí átta hundruð siau tigur ok figgur ár. Þeir Ingólfr hfðu samflot til þess er þeir sá Ísland. Síðan skilði með þeim.*

Þá er Ingólfr sá landit skaut hann fyrir borð qndvegissúlum sínum, sagði at hann skyldi þar byggja sem súlurnar ræki á land. Ingólfr tók þar land sem nú heitir Ingólfrshfði, en Hiqrleif rak vestr fyrir, ok fekk hann vatnfátt. Þá tóku þrælarnir írsku þat ráð at *knoða³³ saman miql ok smiqr ok soggðu þat óþorstlátt; þat kolluðu þeir mínðak. En er þat var tilbúi, þá kom regn mikit ok tóku þeir sér *þá³⁴ vatn á tiqlum. En er mínðakann³⁵ tók at mygla kqstuðu þeir því fyrir borð ok rak þat á land *þar sem síðan heitir nú³⁶ Mínðakseyrr.

Hiqrleifr tók land við Hiqrleifshfða. Þar var þá fiqrðr, ok horfði botninn at hfðanum. Hiqrleifr lét þar gera skála tvá. Er qnnur tóptin átián faðma, en qnnur nítián. Sat Hiqrleifr þar um vetrinn.

Um várit vildi Hiqrleifr sá. Hann átti einn uxa, ok lét hann þrælana draga arðrinn. En er þeir Hiqrleifr váru at skálasmið, en þrælarnir skyldu eria, þá gerði Dufþakr þat ráð at *þeir skyldu³⁷ drepa uxann ok segia at skógarbiqrn hefði drepit, en síðan skyldu þeir ráða á þá Hiqrleif, ef þeir leituðu biarnarins. Þetta soggðu þeir Hiqrleifi ok hans félqgum, at biqrn hefði drepit uxann. En er þeir dreifðuz *í³⁸ skóginn at leita biarnarins, þá sóttu þrælarnir at sérhverium þeira ok myrðu þá alla, iafnmarga sér. Síðan fóru þeir þaðan brottu með konur þeira er drepnir vóru ok lausafé ok bátinn frá skipinu. Þrælarnir fóru í eyiar þær er þeir sá í útsuður til hafs ok biqgguz þar fyrir.

³¹ Hafrs-] þannig BC'; 'hafs' A.

³² Þannig BC'D^{1,2}; 'eatmundar konungs aa englandi ens helga.' A.

³³ Þannig BC'; 'bræða' A.

³⁴ Þannig BC'; ÷ A.

³⁵ Þannig A; mimpakinn B, mínðakinn C'.

³⁶ Þannig BC'; 'sem siþan' A.

³⁷ Þannig BC'; ÷ A.

³⁸ Þannig BC'; 'a' A.

Vífill ok Karli hétu þrælar Ingólfs. Þá sendi *hann³⁹ vestr með sió at leita öndvegissúlna sinna. En er þeir kómu til Hiqrleifshöfða fundu þeir Hiqrleif dauðan. Þá fóru þeir aptr ok sögðu Ingólfi þau tíðindi. Hann lét illa yfir drápi Hiqrleifs. Fór Ingólfr þá vestr til Hiqrleifshöfða. En er Ingólfr sá Hiqrleif dauðan, þá mælti hann: 'Lítit lagðiz hér fyrir góðan dreng er þrælar skyldu⁴⁰ at bana verða, ok sé ek svá flestum fara ef eigi vilia blóta.' Ingólfr lét grefta þá Hiqrleif ok siá fyrir skipi þeira ok fiárlut. Síðan gekk Ingólfr upp á höfðann. Hann sá eyiar *liggia til hafs (í útsuðr).⁴¹ Kom honum þá í hug at þrælarnir mundi þangat hafa leitat, því at bátrinn var horfinn. Fóru þeir Ingólfr út til eyianna ok fundu þá þar sem heitir Eið. Þrælarnir sátu at mat er þeir Ingólfr kómu at þeim. Þeir urðu⁴² felmsfullir ok hlióp sinn veg hverr þeira. Ingólfr drap þá alla, suma með vápnum, sumir stukku fyrir biqrg ofan, svá sem ornefni eru við kennd. Heita þar síðan Vestmannaeyiar, þvíat þrælarnir vátu kyniadir vestan um haf. Þeir Ingólfr höfðu með sér konur þeira er myrðir höfðu verit. Fóru þeir *þá⁴³ aptr til Hiqrleifshöfða. *Var Ingólfr⁴⁴ þar vetr annan. En um várit eptir fór hann vestr með sió. Var hann hinn þriðia vetr undir Ingólfsfelli fyrir vestan *Qlfusá.⁴⁵ Á þeim misserum fundu þeir Vífill ok Karli öndvegissúlur Ingólfs við Arnarhvál fyrir *neðan⁴⁶ heiði.

264.4–6 / 8.21–23 og 133.29–31.

Ingólfr fór um várit ofan um heiði. Hann tók sér bústað þar sem öndvegissúlur hans hafði á land rekit. Hann bió í Reykiarvík.

117. KAPÍTULI: 264.7–265.3 / 8.33–9.11 og 134.3–14.

Ingólfr var *frægastr⁴⁷ allra landnámsmanna, þvíat hann byggði fyrstr Ísland. Gørðu þat síðan aðrir landnámsmenn at hans dæmum. Ingólfr átti Hallveigu Fróðadóttur, systur Lopts hins gamla. Þeira son var Þor-

³⁹ Pannig BC'; 'jngolfr' A.

⁴⁰ skyldu] + 'þer' A.

⁴¹ Pannig H; 'i vtsudr til hafz' S; afbakað í öllum handritum ÓlTr's: 'til vtsuðrs i hafit' A, liggia til hafs BC'.

⁴² urðu] + þegar AB.

⁴³ Pannig C'; 'jngolfr' A, þeir þá] ÷ B.

⁴⁴ Pannig C'; 'voro þeir' A, ok voro B.

⁴⁵ Pannig BC'; 'ölfus áir' A.

⁴⁶ Pannig BC'; 'norþan' A.

⁴⁷ Pannig BC'D^{1,2}; 'göfgaztr' A.

steinn er þing lét setja á Kjalarnesi áður alþingi var sett. Son Þorsteins var Þorkell máni lögsgumaður, er einn heiðinna manna hefir *bezt verit siðaðr ^{er}⁴⁸ menn viti dæmi til. Hann lét bera sik í sólargeisla í banasótt sinni ok fal sik á hendi þeim guði er sólina hafði skapat. Hann hafði ok lifat svá réttvísliga sem þeir kristnir menn er nærr bezt hafa verit siðaðir. Son Þorkels mána var Þormóður er þá var allsheriar-goði er kristni kom á Ísland. Hans son var Hámall faðir Más ok Þormóðar ok Torfa.

118. KAPÍTULI: 265.4–9 / 9.13–19 og 134.16–21.

Biörn buna hét hersir ágætr í Nóregi. Hann var son Veðrar-Gríms. Móðir Gríms var Hervor dóttir Þorgerðar Eylaugsdóttur hersis ór Sogni. Frá Birni *bunu* er komit nærr allt stórmenni á Íslandi. *Kona Biarnar hét Vélaug*. Þau áttu þrjá sonu; hét einn Ketill flatnefr, annarr Hrappr, þriði Helgi. Þeir vátu ágætir menn, ok *eru margar sögur frá þeim ok þeira afkvæmi*.

265.9–266.4 / 9.20–28 og 134.23–28.

Þórðr skeggi hét *maðr,⁴⁹ son Hrapps Biarnarsonar *bunu*. Þórðr átti Vilborgu Ósvaldsdóttur. Helga hét dóttir þeira; hana átti Ketilbiörn hinn gamli. Þórðr *skeggi* fór til Íslands; *hann⁵⁰ bió á Skeggiastöðum at ráði Ingólfs í hans landnámi. Frá Þórði *skeggia* er komit mart stórmenni á Íslandi.

119. KAPÍTULI: 266.5–267.16 / 10.27–11.26 og 135.20–136.8.

Qrlygr hét *annarr*⁵¹ son Hrapps Biarnarsonar **bunu*.⁵² Hann var at fóstri með *hinum helga⁵³ Patreki byskupi í Suðreyjum. *Qrlygr* fýstiz at fara til Íslands ok bað Patrek byskup at hann sæi um með honum. *Byskup svarar*: 'Veita mun ek þér umsiá ef þú vill mínum ráðum *fram⁵⁴ fara. Nem þú þar land sem þú sérr fiöll tvau af hafi ok er dalr

⁴⁸ Pannig B; 'verit siðaðr' nærr betr (meik C¹) en' AC¹.

⁴⁹ Pannig BC¹; 'maðr. hann var' C²; ÷ A.

⁵⁰ Pannig BC¹; 'þórðr' A.

⁵¹ annarr] maðr BC¹.

⁵² Pannig BC¹; ÷ A.

⁵³ Pannig BC¹D^{1,2}; ÷ A.

⁵⁴ Pannig BC¹; ÷ A.

í hvárutveggja fiallinu. *Reis þú bústað þinn undir hinu syðra fiallinu. Þar skaltu láta kirkiu gera til dýrðar guði ok hinum heilaga *Kól-umba.*⁵⁵ Byskup lét hann *hafa með sér⁵⁶ *kirkiuvið⁵⁷ ok iarnklokku ok plenarium ok mold vígða, er hann skyldi leggja undir hornstafi kirkiunnar. *Byskup bað hann vel halda trú sína er hann hafði kennt honum. Síðan lét Qrlygr í haf með sínu fǫruneyti. Þeir fengu útivist harða, ok vissu⁵⁸ eigi hvar þeir fóru. Þá hét Qrlygr á guð til landtöku þeim ok þar með á Patrek byskup, ef hann mætti þeim nokkura hiálp veita, at hann skyldi af hans nafni gefa ǫrnefni þar sem þeir tæki fyrst land. Litlu síðar sá þeir land ok vǫru komnir vestr um landit. Þeir kómu þar at er nú heitir Qrlygshöfn, en fiǫrðinn innfrá kǫlluðu þeir Patreksfiǫrð. Þeir vǫru þar um vetrinn.*

En um várit bió Qrlygr skip sitt. *Hann siglði suðr um Snæfellsíokul. En er hann kom á fiǫrðinn, þá sá hann fiǫll tvau ok dal í hvárutveggja. Kenndi hann þá at Patrekr byskup mun honum þar hafa til vísat. Helt hann at hinu syðra fiallinu, ok var þat Kialarnes. Þar hafði áðr numit land Helgi bióla bræðrungr Qrlygs. Helgi bióla var son Ketils flatnefs, Biarnarsonar bunu. Qrlygr var hinn næsta vetr með Helga frænda sínum. En um várit setti hann bú saman at ráði Helga; hann bió at Esiubergi ok lét þar kirkiu gera, sem hann hafði heitit Patreki byskupi ...*

120. KAPÍTULI: 268.17–18 / Sbr. 136.9.

... Qrlygr hinn gamli at *Esiubergi⁵⁹ átti mǫrg börn ok mikit afkvæmi.

121. KAPÍTULI: 269.1–15 / 10.4–17 og 135.1–12.

Haraldr⁶⁰ hinn hárfagri heriaði vestr um haf sem fyrr er ritat. Hann lagði undir sik allar Suðreyiar svá langt vestr at engi konungr hefir *síðan eignaz lengra.⁶¹ En þegar er konungr hafði austr siglt til Nór-egs, þá slóguz í Suðreyiar víkingar, Írar ok Skotar, heriuðu þar ok

⁵⁵ Pannig C¹D^{1,2}; 'columbe' AB.

⁵⁶ Pannig BC¹; með ser hafa A; annar texti í D^{1,2}.

⁵⁷ Pannig D^{1,2}; 'kirkiú viðinn' ABC¹.

⁵⁸ vissu] + 'þeir' A.

⁵⁹ Pannig BC¹; 'esív' A.

⁶⁰ Haraldr] + 'konungr' A.

⁶¹ Pannig B; 'lengra eignaz síþan' A, 'síðan hefir leingra eignaz' C¹.

ræntu víða. En er *þat spurði Haraldr konungr⁶² sendi hann vestr Ketil flatnef, son Biarnar bunu, at vinna aptr *Suðreyiar undir Harald konung*. Ketill flatnefr átti Yngvildi dóttur Ketils veðrs, hersis af Hringaríki. Þeira synir váru þeir Biörn hinn austrœni ok Helgi bióla. Dætr þeira váru þær Auðr hin diúpauðga ok Þórunn hyrna. Ketill setti Biörn son sinn *til at gæta eigna sinna eptir í Nóregi, en hann fór vestr með qnnur börn sín ok konu*. Hann lagði undir sik allar *Suðreyiar ok gerðiz hofðingi yfir, en galt enga skatta Haraldri konungi, sem ætlat hafði verit*. *Fyrir því tók Haraldr konungr undir sik allar þær eignir er Ketill átti í Nóregi, en rak á brottu Biörn son hans*.

269.15–21 / 30.33–31.6 og 152.2–9.

Biörn fór fyrst vestr um haf *til Suðreyia* ok vildi *þar ekki⁶³ staðfestaz. Því var hann kallaðr Biörn hinn austrœni. *Hann fór til Íslands ok nam land í Breiðafirði ok bió í Biarnarhofn*. *Hann er heygðr við Borgarlæk, þvíat hann einn var eigi skírðr af börnum Ketils flatnefs*. *En Ketill var skírðr fyrir vestan haf ok allt hans skuldalið þat er með honum var*.

122. KAPÍTULI: 270.1–271.1 / 36.16–35 og 156.37–157.18.

*Óleifr⁶⁴ hét herkonungr *er kallaðr var Óleifr hvíti*. Hann var son Ingjalds konungs Helgasonar, Ólafssonar, Guðrøðarsonar, Hálfðanarsonar hvítbeins, Upplendingakonungs. Óleifr hvíti heriaði í vestrvíking ok vann Dyflinni⁶⁵ á Írlandi ok Dyflinnarskíri ok gerðiz þar konungr yfir. Óleifr fekk Auðar hinnar diúpauðgu dóttur Ketils flatnefs. Þorsteinn rauðr hét son þeira. *Óleifr fell á Írlandi í orrosto. En Auðr ok Þorsteinn, *son hennar, fóru þá í Suðreyiar*. Þar fekk Þorsteinn Þuríðar dóttur Eyvindar *er kallaðr var austmaðr*. Þuríðr var systir Helga hins magra *er átti Þórunni hyrnu dóttur Ketils flatnefs*. Þau Þorsteinn áttu mörg börn. Óláfr feilan hét son þeira,⁶⁶ en dætr Gróa *ok⁶⁷ *Álof,⁶⁸ Ósk *ok⁶⁹ Þórhildr, Þorgerðr *ok⁷⁰ Vigdís. Þorsteinn gerðiz

⁶² Pannig BC¹; 'haralldr konungr spurði þat' A.

⁶³ Pannig BC¹; 'eckir þar' A.

⁶⁴ Pannig BC¹; Óláfr AD^{1,2}.

⁶⁵ Pannig BC¹; 'dyfl' A, 'dyflinn' D².

⁶⁶ Óleifr — þeira] þannig BC¹D^{1,2}; ÷ A.

⁶⁷ Pannig C¹; ÷ ABD^{1,2}.

⁶⁸ Pannig BC¹; olof AD^{1,2}.

⁶⁹ Pannig C¹; ÷ ABD^{1,2}.

⁷⁰ Pannig C¹; ÷ ABD^{1,2}.

herkonungr. Hann réðz til félags við *Sigurð iarl hinn ríka son Eysteins* glumru. Þeir unnu Katanes ok Suðrland, Ros ok Mærhæfi ok meirr en hálf Skotland. Gerðiz Þorsteinn þar konungr yfir, áðr Skotar sviku hann ok fell hann *þar í⁷¹ orrostu.

Auðr var þá á Katanesi er hon spurði fall Þorsteins *sonar síns*. Hon lét þá gera knorr í skógi á laun. En er *hann⁷² var búinn helt hon út í Orkneyiar. Þar gipti hon Gró dóttur Þorsteins rauðs. *Síðan bióz* Auðr at leita Íslands. Hon hafði á skipi með sér tuttugu karla friálsa.

271.1–4 / 36.36–37.1 og 157.19–21.

Sá hét Kollr er æztr var af þeim ok mest virðr af Auði; var hann helzt at ráðum með henni. Kollr var son Veðrar-Gríms Ásasonar hersis. Kollr átti Þorgerði dóttur Þorsteins rauðs.

271.4–17 / sbr. 37.10–22, 157.30–158.4.

Auðr fór fyrst til Færeyia ok gipti þar Álofu dóttur Þorsteins rauðs. Þaðan eru komnir Götuskeggjar í *Færeyium*. Síðan fór Auðr at leita Íslands. Hon kom at fyrir *sunnan land* ok braut skipit á *Vikarsskeiði*. Fór Auðr þá á Kialarnes til Helga biólu bróður síns. Hann bauð henni at vera þar um vetrinn með helming liðs síns. Henni þótti varboðit ok *kvadz eigi vita hvaðan honum kom slík lítilmennska*. Fór hon þaðan vestr í Breiðafiqrð til Biarnar bróður síns. *Biørn sagðiz kunna*⁷³ veglyndi systur sinnar; gekk hann í móti *systur sinni* með húskarla sína ok bauð henni þar at vera með alla sína menn. Auðr tók þat með þökkum. *Var hon þar um vetrinn með allt lið sitt, ok var henni veitt hit skqruligasta. En um várit eptir fór hon í landaleitan inn í Breiðafiqrð ok nam alla Breiðafiardardali ok bió í Hvammi.*

271.17–18 / 159.11–12.

Auðr gaf Kolli mági sínum allan Laxárdal. Gerðiz hann hinn mesti rausnarmaðr. Hann var kallaðr Dala-Kollr.

⁷¹ Pannig BC¹D^{1,2}; 'íþeirri' A.

⁷² Pannig C¹; hun ABD^{1,2}.

⁷³ kunna] + stórmennsku ok ABC¹D^{1,2}; villa í öllum handritum.

271.18–272.2 / 158.4–6.

Auðr bió í Hvammi *til elli*. Þar heita nú Auðartóptir við Aurriðaaárós. Hon var *kristin* ok vel trúuð; hon lét reisa krossa *þar sem Krosshólar* heita síðan; hafði hon *þar* þenahald sitt ...

272.7–8 / 160.9–11.

Hann [þ.e. Óláfr feilan] fekk *Aldísar* hinnar barreysku, dóttur Konáls Steinmóðssonar, Ólvissonar barnakarls.

272.9–11 / 160.22–24.

Auðr var vegskona mikil. Þá er hon var ellimóð, bauð hon til sín frændum sínum ok *mágum⁷⁴ ok bió *þeim ágæta* vezlu. En er *sú vezla* hafði staðit þriár nærtr ...

272.15–273.3 / 160.24–29.

Síðan gaf hon *ollum* vinum sínum gíafar ok réð *þeim mǫrg* heilræði. Eptir *þat þakkaði* hon **ollum* *boðsmǫnnum sína þarkvámu*.⁷⁵ Sagði hon at *sú en sama vezla* skyldi enn standa *aðrar þriár nærtr*; sagði hon at *þat* skyldi vera erfi *hennar*. Þá nótt eptir andaðiz hon. Auðr var grafin í sand *þar er flæðr gekk yfir*, sem hon hafði *áðr siálf* fyrir sagt, þvíat hon vildi eigi liggja í óvígðri moldu, er hon var skírð. Eptir *andlát* *hennar villtuz frændr hennar af réttri trú*. Var *síðan gert hof á Krosshólum*, *þá er blót tóku til*.

123. KAPÍTULI: 273.6–21 / 159.12–22.

Dala-Kollr átti Þorgerði dóttur Þorsteins rauðs ... Þeira börn váru Hǫskuldr ok Gróa er átti Véleifr hinn gamli, ok Þorkatla er Þorgeirr goði átti. Hǫskuldr ... átti Hallfríði dóttur Þorbiarnar frá Vatni í Haukadal. Þorleikr var son þeira, er átti Þuríði Arnbiarnardóttur, Sleitu-Biarnarsonar. Þeira son *var⁷⁶ Bolli, er átti Guðrúnu Ósvífrs-dóttur. Hǫskuldr keypði Melkorku dóttur Mýrkiartans Írakonungs. Þeira son var Óláfr pái. Óláfr pái Hǫskuldsson átti Þorgerði Egilsdótt-

⁷⁴ *Pannig BC'*; 'vinum' A.

⁷⁵ *Pannig BC'D¹²*; 'boðs mǫnnum ollum sínum þangat kvamu' A.

⁷⁶ *Pannig BC'D¹²*; 'het' A.

ur Skalla-Grímssonar. *Synir þeira váru þeir⁷⁷ Kiartan, Egill, Hall-dórr, Steinþórr ok Þorbergr. Kiartan átti Hrefnu dóttur Ásgeirs æðikolls. Váru þeira synir Ásgeirr ok Skúmr. Dóttir Óláfs pá var Þuríðr, er átti Guðmundr Sölmundarson í Ásbiarnarnesi. Þeira synir váru Hallr ok Víga-Barði. Dóttir Høskuldar Kollssonar var Hallgerðr snúinbrók, er átti Gunnarr at Hlíðarenda.⁷⁸

124. KAPÍTULI: 274.1–275.2 / 71.17–21 og 192.28–193.11.

Biörn hét maðr ágætr á Gautlandi. Hann var son Hrólfs frá Ám. Kona Biarnar hét Hlíf, dóttir Hrólfs Ingialdssonar, Fróðasonar konungs. Eyvindr hét son þeira. Biörn varð ósáttur við Sigfast mág Sölvars *Gautakonungs,⁷⁹ ok brenndi Biörn Sigfast inni með þrim tígum manna. Síðan fór Biörn til Nóregs með tólfta mann, ok tók við honum Grímr hersir, son Kolbiarnar sneypis. Var Biörn með honum einn vetr. Þá vildi Grímr drepa Biörn til fiár. Þá fór Biörn til Qndóts *kráku⁸⁰ er bió á Qgðum í *Hvínisfirði,⁸¹ ok tók hann við honum. Biörn var á sumrum í vestrvíking, en á vetrum með Qndótti, þar til er Hlíf kona hans andaðiz á *Gautlandi.⁸² Þá kom Eyvindr son hans austan þaðan ok tók við herskipum föður síns. Eyvindr fór þá í vestrvíking ok hafði útgerðir fyrir Írlandi. Hann fekk *Raförtu⁸³ dóttur Kiarvals *Írakonungs⁸⁴ ok staðfestiz hann þar. Hann var kallaðr Eyvindr hinn austræni. Þau Rafört áttu son þann er Helgi hét; hann seldu þau til fóstrs í Suðreyiar. En er þau kómu þar tveim vetrum síðar, þá var hann sveltr svá at þau kenndu hann eigi. Höfðu þau hann þá með sér ok kolluðu Helga hinn magra. Hann fæddiz upp á Írlandi. En er hann var *roskinn gørðiz hann⁸⁵ virðingamaðr mikill. Gekk hann þá at eiga Þórunni hyrnu, dóttur Ketils flatnefs, ok áttu þau mörg börn. Hrólfr ok Ingialdr hétu synir þeira.

⁷⁷ Pannig BC¹D^{1,2}; 'voro þeira .ss.' A.

⁷⁸ Hlíðarenda] + Þorgerði dóttur Þorsteins rauðs átti síðarr Herjólf, son Eyvindar elds, ok var þeira (hans C') son Hrótr á Kambsnesi BC¹. Sbr. S 159.23–26.

⁷⁹ Pannig BC¹D¹; 'gota konungs' A, skota konungs D².

⁸⁰ Pannig BC¹D^{1,2}; 'kraka' A.

⁸¹ Leiðrétt eftir Landnámu. 'hvivis' A, 'hvíms' BC¹, hrims D^{1,2}.

⁸² Pannig C¹; Gotlandi AB; ÷ D^{1,2}.

⁸³ Pannig BC¹D^{1,2}; 'rafartar' A.

⁸⁴ Pannig BC¹; konungs AD^{1,2}.

⁸⁵ Pannig BC¹D^{1,2}; ÷ A.

275.2–5 / 72.21–22, 73.4–5 og 193.12–15.

Helgi hinn magri fór til Íslands með konu sína ok börn. *Helgi var kristinn at kalla, ok þó blandinn miðk í trúnni; hann⁸⁶ sagðiz trúa á Krist, en hann hét á Þór til síófara ok harðræða.*

275.5–6 / 72.37–73.3 og 193.29–32.

*Helgi hinn magri nam allan Eyiafiqrð milli Sigluness ok *Reynisness⁸⁷ ok bió í Kristnesi.*

275.7–11 / 73.9–14 og 197.11–14.

Helgi gaf Ingjaldi syni sínum land fyrir austan Eyiafiarðará ofan frá *Arnarhóli til Pverár hinnar ytri.⁸⁸ *Ingjaldr bió at Pverá hinni syðri ok reisti þar hof mikit. Hann átti Salgerði Steinólfsdóttur. Þeira son var Eyjólfur hrúga. Hann átti Ástríði Vigfúsdóttur hersis af Vors í Nóregi. Víga-Glúmr var son þeira. Þeir váru bræðr synir Víkinga-Kára, Eiríkr bióðaskalli, faðir Ástríðar móður Óláfs konungs Tryggvasonar, ok Vigfús af Vors, faðir Ástríðar móður Víga-Glúms.*

125. KAPÍTULI: 275.15–20 / 99.28–100.4 og 212.29–34.

Ketill hét maðr, son Íórunnar manvitsbrekku; *hon var dóttir Ketils flatnefs. Ketill fór til Íslands af Suðreyjum. Hann var vel kristinn. Því kǫlluðu heiðingiar hann Ketil hinn fíflska. Ketill hinn fíflski nam land austr í Veri. Hann bió í Kirkiubœ. Þar máttu eigi heiðnir menn búa. Ketill var faðir Ásbiarnar fǫður Þorsteins, fǫður Surts, fǫður Sighvats lǫgsǫgumanns.*

126. KAPÍTULI: 276.1–3 / 100.12–14 og 213.3–5.

Eysteinn hinn digri hét maðr. *Hann fór af Nóregi til Íslands. Hann nam land fyrir austan Geirlandsá til móts við Ketil fíflska ok bió á Geirlandi.*

⁸⁶ hann] + 'var skirðr ok' A.

⁸⁷ Þannig BC'D^{1,2}; 'reyni ness' A.

⁸⁸ þannig A; Arnarhól ok sunnan ('vtan' C') at Pverá neðri ('nedri puera' C') BC¹.

276.3–12 / 100.15–22 og 213.6–12.

Eysteinn son Hrana Hildissonar fór til Íslands af Nóregi. *Hann⁸⁹ keypði at Eysteini hinum digra lönð þau er hann hafði numit ok bió at Skarði. *Hildir⁹⁰ hét son hans. *Hildir ætlaði at færa búnað sinn á Kirkiubæ, þá er Ketill hinn fíflski var andaðr; ætlaði hann þat ekki satt at þar mundi eigi mega búa heiðnir menn sem í qðrum stqðum. En er hann var kominn nærr at túngarði á Kirkiubæ varð hann bráð-dauðr. Þar liggir hann í Hildishaugi. Ok svá segiz at fleirum varð heiðnum mǫnnum ef þangat vildu færa bú sitt, þvíat guð hafði þann stað valit sér til dýrkanar. Þar er nú nunnuklaustr.

127. KAPÍTULI: 276.13–277.2 / Sbr. 13.14–25 og 137.5–10.

Bræðr tveir námu Akranes allt í Borgarfirði. Hét annarr Þormóðr, en annarr Ketill. Ketill átti Akranes⁹¹ fyrir vestan ok fyrir norðan Akrafell. Hans son var Iqrundr hinn kristni er bió í Gqðum.

277.2–278.4 / Sbr. 13.30–14.18 og 137.13–31.

Ásólfr er maðr nefndr. Hann var frændi Iqrundar í Gqðum. Hann kom út austr í Ósum. Ásólfr var vel kristinn ok vildi ekki eiga við heiðna menn ok eigi þiggja fæðu af þeim. Hann gerði sér skála undir Eyiafiqlum þar sem nú heitir at Ásólfs-skála hinum austasta. Hann fann ekki menn fyrr en heiðingar fóru at forvitnaz hvat hann hefði til fæðu ok sá þeir í skálanum *fiska marga.⁹² En er þeir gengu til lækjar þess er *fell⁹³ hiá skálanum, þá var hann svá fullr af fiskum, at menn þóttuz eigi slík undr sét hafa. Ok er heraðsmenn urðu þessa varir, ráku þeir Ásólfr í brott ok vildu eigi at hann nyti svá mikilla gæða. Ásólfr færði þá byggð sína til Miðskála ok var þar um hríð, en allir fiskar váru horfnir ór læknum er heiðnir menn kómu til ok ætluðu at veiða. En er komit var til Ásólf, þá var vatnfall þat fullt af fiskum er fell hiá Miðskála. Var hann þá brott rekinn þaðan. Hann gerði sér enn skála hinn þriðja, ok fór allt á sqmu leið ok fyrr, at veiðrin hvarf þegar. Ok er Ásólfr var þaðan brott rekinn, fór hann út á Akranes til Iqrundar

⁸⁹ Pannig BC'; 'Eysteinn hrana .s.' A.

⁹⁰ Pannig hér og eftirleiðis BC'; 'hillðar' A.

⁹¹ Akranes] + alt AB.

⁹² Pannig BC'; 'marga fiska' A.

⁹³ Pannig BC'; 'þar var' A.

frænda síns. *Igrundr tók vel við Ásólfri ok bauð honum at vera með sér. Ásólfri vildi eigi vera hiá öðrum mönnum. Þá gerði Igrundr honum hús at Hólmi hinum iðra ok ok lét *þangat⁹⁴ færa honum fæðu, ok var Ásólfri þar síðan meðan hann lifði ok var þar grafinn.*

128. KAPÍTULI: 278.5 / 17.2 og 141.23.

Úlfr hét maðr, son Gríms hins háleyska

278.5–6 / 138.27–28.

Þórissonar, Gunnlaugssonar, Hrólfssonar, Ketilssonar Kíölfara.

278.6–14 / Sbr. 17.2–22 og 141.23–142.2.

Móðir Úlfs var Svanlaug dóttir Þormóðar af Akranesi. Úlfr bió á Geirlandi í Hvítársíðu. Hans son var Hrólfr hinn auðgi faðir Halldóru er átti Gizurr hinn hvíti; þeira dóttir var Vilborg, er átti Hialti Skeggiason. Annarr son Úlfs var Hróaldr faðir Hrólfs hins yngra. Hrólfr hinn yngri átti Þuríði Valþíófsdóttur, Orlygssonar hins gamla. Þeira son var Illugi hinn rauði er fyrst bió í Hraunsási, en síðan á Hofstöðum í Reykiardal. Síðast bió Illugi at Hólmi hinum iðra á Akranesi ...

129. KAPÍTULI: 279.10–18 / 17.30–18.7 og 142.9–22.

Kalman hét maðr, suðreyskr, er land hafði numit fyrir vestan Hvítá. Hann var faðir Sturlu goða. Son Sturlu hét Biarni, er bió eptir fǫður sinn á ættleifð sinni í Kalmanstungu. Biarni deildi við Hrólfr hinn yngra, fǫður Illuga hins rauða, um Tunguna litlu. Þá hét Biarni at taka við kristni ef hann fengi þat er hann kallaði til. Eptir þat braut Hvítá út farveg þann er hon fellr nú. Eignaðiz Biarni þá Tunguna litlu ok ofan um Grindr ok Sǫlmundarhöfða. Biarni efndi vel heit sitt. Tók hann rétta trú ok helt til dauðadags.

214. KAPÍTULI: II 143.12–144.2 / 96.34–97.14 og 210.14–30.

*... Rognvaldr iarl kallaði þá saman sonu sína ok spurði hverr þeira *þá vildi⁹⁵ taka iarlðóm í Orkneyjum. Þórir bað hann síá ráð fyrir sér,*

⁹⁴ Þannig BC¹; ÷ A.

⁹⁵ Þannig BC¹; 'uilldi þa' A.

hvárt er hann vildi at hann færi vestr þangat eða eigi. Iarl svarar: 'Vel ferr þér. En þú ert maðr skilgetinn ok vænn til hofðingia ok skaltu taka hér arf ok ríki eptir minn dag.' Þá gekk Hrólfur fram ok bauð sik til þeirrar ferðar. Iarl svarar: *'Þat er þér vel hent fyrir sakir afls ok atgerfi. En þó hygg ek at meiri ofsi ok hernaðarágirnd leiki þér í skapi en *þú⁹⁶ unir svá búit at setiaz um kyrrt at slíkum smárikium.'* Þá spurði Hrollaugr fǫður sinn ef hann vildi at hann færi vestr til Eyi-anna. Iarl svaraði: *'Ekki muntu iarl verða. Þú hefir ekki styrialdar skaplyndi. Ætla ek helzt at vegir þínir liggi út til Íslands. Muntu þar gǫfugr þikkia á því landi ok verða kynsæll, en engi eru hér forlög þín.'* Sendi iarl þá Einar son sinn vestr til Orkneyia.

Hrollaugr fór til Haralds konungs ok var með honum um hríð ok fekk sér gǫfugt kvánfang.

144.3–145.5 / 97.16–98.5 og 210.33–211.24.

Hrollaugr fór⁹⁷ til Íslands með konu sína ok sonu. Hann kom af hafi austan at Horni ok skaut þar fyrir borð ǫndvegissúlum sínum, ok bar þær á land í Hornafirði, en hann rak undan *ok⁹⁸ vestr fyrir landit. Fekk hann útivist harða, ok varð vatnfátt á skipinu. Þeir tóku land vestr á Nesium í Leiruvági. Hann var þar hinn fyrsta vetr. Þá frá hann til súlna sinna ok fór austr *þannveg.⁹⁹ Hann var annan vetr undir Ingólfsfelli. Síðan fór hann austr í Hornafjörð ok bió fyrst undir Skarðs-brekku í Hornafirði, en síðan á *Breiðabólstað¹⁰⁰ í Fellshverfi.

Hrollaugr var hofðingi mikill ok helt *vel* vingan við Harald konung, en fór aldri utan. Haraldr konungr sendi Hrollaugi *gott* sverð ok ǫlhorn ok gullhring þann er vá fimm aura. Þat sverð átti síðan Kolr son Síðu-Halls, en Kolskeggr hinn fróði hafði sét hornit. *Hrollaugr þikkir monnum verit hafa gǫfgastr landnámamanna í Austfirðinga-fiórðungi fyrir sakir ættar ok afkvæmis.* *Hrollaugr¹⁰¹ var faðir Qzurar *keilisels,¹⁰² er átti Gró, dóttur Þórðar *Illugasonar*. Þeira dóttir var Þórdís móðir Halls á Síðu. Hallr á Síðu átti Íóreiði Þiðrandadóttur. Þeira son var Þorsteinn faðir Magnúss, fǫður Einars, fǫður Magnúss

⁹⁶ *Pannig BC'*; ÷ A.

⁹⁷ fór] + 'siþan' A.

⁹⁸ *Pannig BC'*; ÷ A.

⁹⁹ *Pannig B*; 'þannig' *C'*; 'þangat' A.

¹⁰⁰ *Pannig BC'*; 'breiða bols stað' A.

¹⁰¹ *Pannig D'²*; hann *ABC'*.

¹⁰² *Pannig B*; 'keilisels' A, 'keilu skegs' *C'*, 'kelf svelgs' *D'*, 'kælis svelgs' *D²*.

byskups. Annarr son *Síðu*-Halls var Egill faðir Þorgerðar, móður Íóns byskups hins helga. Þorvarðr Hallsson var faðir Þórdísar móður Íorunnar, móður Halls prests, fœður Gizurar, fœður Magnúss byskups. Yngvildr dóttir Halls á *Síðu* var móðir Þóreyiar, móður Sæmundar prests hins fróða. Þorsteinn *Hallsson¹⁰³ var faðir Guðríðar móður Íóreiðar, móður Ara prests hins fróða. Þorgerðr Hallsdóttir var móðir Yngvildar móður Lióts, fœður Iárngerðar, móður Valgerðar, móður Bœðvars, fœður Guðnýiar, móður Sturlusona.

3. Samanburður textanna

Hér á eftir verða tínd til dæmi um samsvaranir í ÓlTr við mismunandi leshætti og önnur frávík í textum S og H. Leshættir úr ÓlTr eru auðkenndir með Ó. Tölur á undan dæmum vísa í blaðsíðu og línu í nefndri útgáfu Finns Jónssonar. Stafsetning er samræmd. Fyrst eru talin dæmi um frávík í H frá sameiginlegum eða líkum lesháttum í S og ÓlTr, en síðar dæmi um sameiginlega leshætti í H og ÓlTr. Sérleshættir S og sameiginlegir leshættir S og ÓlTr (Ó) eru fyrir framan hornklofann:

3.1 SÓ] H

129.9 en²] ÷ H. 10 Nóregi] Norðmönnum H. 13 írskar] + ok H. 16 Þá] Á þeim tíma H. pávi] papa H. 17 eptir hann] ÷ H. 18 'postalegu'] því H, postula Ó. 25 í vestr] ÷ H. 26 þar er skemmst er] ÷ H. 130.14 et eystra] ÷ H. 26 þar¹] ÷ H. þar²] þá H. 31 enn] ÷ H. 32 ok siglðu] þá siglðu þeir H. 131.1 þá var fiqrðrinn] fiqrðrinn allr var H. 26 á at síá] ÷ H. 28 at fara] *eftir* ætluðu H. 30 Leif] fóstbræðr H. 34 gørðo] fóru H. 36 Vóru þá] Eptir þat vóru H. 132.2 En] ÷ H. skip mikit] eitt mikit skip H, + er þeir áttu S. 9 sverði] vápni H. 19–20 hafði – búnir] *annar texti í H, en Ó að mestu eins og S.* 25 Þá] En þá H. 29 ok] ÷ H. 32 á] af H. 34 þá] ÷ H. 133.1 ef] er H. 3 í] um H. 3–4 settu (sóttu Ó) þrælarnir at sérhverium] drápu þrælarnir sérhvern H. 5 lausafé] fé H. 6 í eyiar þær] til eyia þeira H. 10–11 Hann lét illa yfir drápi þeira (÷ Ó) Hiqrleifs] ok lét hann illa yfir H. 14 ef] er H. 17 horfinn] + ok H. 18 fundu] + þeir H. 18–19 Vóru þeir þá (Þrælarnir sátu Ó) at mat er þeir Ingólfr kómu] Sátu þeir þá yfir mat er Ingólfr kom H. 134.5

¹⁰³ Pannig C¹; son Halls ABD^{1,2}.

Ingólfr] Hann *H.* 7 Son Þorsteins] Hans son *H.* 10 banasótt] helsótt *H.* 16 ágætr] ríkr ok ágætr *H* (*et/aut correctio*). 135.3 eignaz] + útan Magnús konungr berbeinn *H.* 23 lét hann hafa með sér] fekk honum *H.* 142.1 Illugi] hann *H.* 21 ok¹] ÷ *H.* 152.8 er] var *H.* 157.8 dætr] dóttir *H.* 10 hann] ok *H.* félags] liðs *H.* 11 ‘Merhæfi’] Merævi *H.* Mærhæfi Ó (*A og B*, ‘merhæfi’ *C*¹). 12 gerðiz] var *H.* 14 þá] ÷ *H.* 15 hann] hon *H.* 32 hon] ok *H.* 33 þá] ÷ *H.* 34 varboðit] vanboðit *H.* 35 í] á *H.* 37 þar] ÷ *H.* 39 inn í Breiðafjörð] í Breiðafjörð inn (*á undan* í landaleitun) *H.* 192.28 hann var] ÷ *H.* 193.15 en hét] en þó hét hann *H.* 197.13 Steinólfsdóttur] dóttur Steinólfs hins lága ór Hrísey, Ölvissonar barnakarls *H.* 212.29 Maðr hét Ketill] Ketill *H.* Ketill hét maðr Ó. 213.12 Þar liggr hann] Hann liggr þar *H.* 210. 17 eptir sinn (minn Ó) dag] eptir fjöður sinn *H.* 20 at lönðum setiaz] fyrir ríki ráða *H.* *sbr.* Ó: at setiaz um kyrrt at slíkum smáríkium. 24 muntu þar gøfugr þikkia á því landi ok verða kynsæll] ok muntu þar verða gøfugr ok kynsæll á því landi *H.* 39 þannveg] ÷ *H.* 211.5 Hrollaugr] Hann *H.* 6 en fór aldri út-an] ÷ *H.* Haraldr konungr sendi Hrollaugi] ok sendi konungr honum *H.* 7 þann] ÷ *H.* 8–9 en Kolskeggr hinn fróði hafði sét hornit] ÷ *H.* 19 Magnúss byskups] þeira Magnúss byskups ok Þorvalds fjöður Gissurar iarls *H.* 22–24 fjöður – Sturlusona] sem fyrr er ritat *H.* *sbr.* 97.30–32.

3.2 S] HÓ

129.4 sem] ÷ *HÓ.* 6 sem] ÷ *HÓ.* 7 er²] at *HÓ.* sem] ÷ *HÓ.* 9 drottins várs] várs herra Iesú Kristí *HÓ.* ok] ÷ *HÓ.* 22 en] ÷ *HÓ.* 23 Sigurðr iarl enn ríki í] en (÷ *H*) Sigurðr hinn ríki iarl at *HÓ.* 25 Íslandi austanverðu] austanverðu Íslandi *HÓ.* 130.15–16 hann var um vetr einn norðr í Húsavík á Skiálfanda] hann kom á fjörð þann er hann kallaði Skiálfanda *H.* Garðarr helt inn á fjörð þann er hét síðan Skiálfandi Ó. 23 maðr; hann var] ÷ *HÓ.* 34 ræddi Faxi um] mælti Faxi *HÓ.* 131.30 hríð] + þá *HÓ.* 35 mót þeim] í mót honum *HÓ.* 132.7 í hernað] ÷ *HÓ.* 10 af honum] annat *HÓ.* 12 fé] herfang *HÓ.* 18–19 Íslandsferðar] Íslands *HÓ.* 23 ‘iij.’] ‘vi.’ *HÓ.* 24 dróttins] dróttins várs (várs dróttins Ó) Iesú Kristí *HÓ.* 25 Ísland²] land *H.* landit Ó. 133.2 Ok er] En er *HÓ.* 6 í haf til útsuðrs] til hafs í útsuðr *H.* í útsuðr til hafs Ó. 20 hver] + þeira *HÓ.* 22 Vestmannaeyiar heita þar síðan] Þar heita (Heita þar Ó) síðan Vestmannaeyiar *HÓ.* 134.16 son] hann var son *HÓ.* 135.3 engi] + Nóregs (÷ Ó) konungr *HÓ.* 5 Ok er] En er *HÓ.* 11 ǫngva skatta] engan skatt *H.* + Haraldi *HÓ.* 12 konungr] Haraldr konungr *HÓ.* 22 at byskup] Pátrek byskup at hann *HÓ.* 141.35–36 Hafstøðum] Hofstøðum *HÓ.* 152.6 hann] ok *HÓ.* 8 Biargarlæk] Borgarlæk *HÓ.* 157.3 ‘Dyflin skidi’] Dyflinn-

arskíri *HÓ*. 5 rauði] rauðr *HÓ*. 19 Álasonar] Ásasonar *HÓ*. 39 í landaleit] í landaleitun *H*, í landaleitan *Ó*. 192.29 Ámi] Ám *HÓ*. 31 Sølvers] Sølvars *HÓ*. hann] Sigfast *HÓ*. 193.7–8 var fæddr] fæddiz upp *HÓ*. 14 trú] trúnni *HÓ*. 197.14 Eyiólfr] + er átti Ástríði Vigfúsdóttur af Vors, Víkinga-Kárasonar *H*, + Hann átti Ástríði Vigfúsdóttur hersis af Vors í Nóregi *Ó*. 212. 30–31 af Suðreyium til Íslands. <Hann> var kristinn] til Íslands af Suðreyium ok (Hann *Ó*) var vel kristinn *HÓ*. 213. 7 kaupir land] ‘keypti lǫnd’ *H*, keypði ... lǫnd *Ó*. 210.22–23 þat skap er engi styriqlð fylgir] ekki styrialdar skaplyndi *HÓ*. 30 þá] ÷ *HÓ*. 38–39 ǫndugissúlna] súlna *HÓ*. 39 Var hann] Hann var *HÓ*. 211.8 síðar] síðan *HÓ*. 10 Dóttir þeira] Þeira dóttir *HÓ*.

4. Skyldleiki textanna

Þessi samanburður á textum *S*, *H* og *ÓlTr* leiðir ekki ótvírætt í ljós, að Landnámutextann í *ÓlTr* hafi sögusmiðurinn tekið eftir handriti af Sturlubók Landnámu. Það er hinsvegar ljóst af því, að engir sértextar Hauksbókar koma fyrir í *ÓlTr*. Þar sem leshættir í *ÓlTr* víkja frá varðveittum texta Sturlubókar í Resensbók, en koma heim við hliðstæða texta í Hauksbók, er óhætt að gera ráð fyrir að þeir séu ættaðir úr upphaflegri gerð Sturlubókar. En ekkert bendir til að *ÓlTr* hafi varðveitt upphaflegan texta þar sem hún er ein á móti sameiginlegum lesháttum Resensbókar og Hauksbókar, enda langflest þessháttar frávik vísitandi og viljandi breytingar sem sögusmiðurinn hefur gert á þeim textum sem hann valdi í söguna. Að sjálfsögðu getur þó verið að eitthvað af sérlesháttum *ÓlTr* sé ættað úr því handriti Landnámu sem sögusmiðurinn notaði, til dæmis önnur orðaröð en í *S* og *H*. En allar forsendur vantar til að skera úr um hvað af sérlesháttum *ÓlTr* gætu verið komnir úr forriti og hverjir væru sögusmiðnum sjálfum að kenna. Það má, til dæmis, vel vera að *ÓlTrEA* II 144.18 *Þórðar Illugasonar*, sem stendur í öllum handritum (nema í *A*: ‘illugar .s.’), í stað *S* 211.10 og *H* 97.29 *Þórðar illuga* sé ættað úr Landnámuhandriti því sem sögusmiðurinn notaði, en það verður aldrei vitað. Helst væri að huga að fáeinum sameiginlegum lesháttum í *ÓlTr* og Flóamanna sögu (lesháttur *ÓlTr* og Flóamanna sögu (*F*) á eftir hornklofanum):

S 131.23 sonum iarlins] iarlssonum. 131.33 Leifi] Ingólfi *Ó*, Ingólfi ok Leifi *F*. 131.36 dreif] + lið.

En enginn þessara leshátta er afgerandi sönnun fyrir að sögusmiður *ÓlTr* og höfundur Flóamanna sögu hafi notað sama handrit eða skyld handrit Sturlubókar, enda aðrir leshættir sem benda til að svo hafi ekki verið, til dæmis *S*

131.34 'geyrdu' S, 'giorðo' Ó, 'foru' HF.¹⁰⁴ Sama er að segja um óljósar samsvaranir milli ÓlTr og Kjalnesinga sögu; þær samsvaranir eru of veikburða til að ályktanir verði dregnar af þeim um skyldleika þeirra Landnámuhandrita sem sögusmiður ÓlTr og höfundur Kjalnesinga sögu notuðu.¹⁰⁵

Þar sem verulegur munur er á textum Hauksbókar og Sturlubókar kemur óstytur og lítt breyttur texti í ÓlTr heim við S. Í 1. kap. eru S og H að mestu samhljóða, en viðbót í H: S 129.14 Vestmenn] + 'þat fanzt i Papey avstr ok i Papýli' H, kemur ekki fram í ÓlTr. Meginmunur á gerðunum er einkum í þessum köflum: Í 2. kapitula S um lengd siglingaleiða úr Noregi til Íslands og frá Íslandi til annarra nálæggra landa, ennfremur í köflunum um Nadd-Odd og Garðar Svavarsson (kap. 3 og 4 í S og H), kaflanum um Björn bunu og Þórð skeggja (kap. 10 og 11 í S, kap. 11 í H), kaflanum um Örlyg Hrappsson (kap. 15 í S og H) og í kaflanum um Ásólf alskik (kap. 24 í S, kap. 21 í H). Ekkert af sértextum H í þessum köflum kemur fram í ÓlTr. Hins vegar koma allmargir leshættir í ÓlTr betur heim við H en S.

5. Vinnubrögð sögusmiðsins

Meðferð sögusmiðsins á texta forritsins er mjög mismunandi og fer eftir efninu; suma kafla hefur hann tekið að mestu orðrétt, til dæmis 115. og 124. kapitula ÓlTr, en úr öðrum hefur hann einungis tínt fáeinar setningar, eða gert útdrátt úr þeim og umbylt orðalagi. Það má því segja að það hangi í því að hægt sé að kalla þessa kafla í ÓlTr Landnámutexta, enda þótt meginefni þeirra sé ættað úr Landnámu.

5.1 Breytingar á texta

Breytingar sem sögusmiðurinn hefur gert á textum sem hann tók eftir Landnámu eru af mismunandi toga. Í fyrsta lagi getur verið um að ræða frávík í forriti hans frá upphaflegum texta, sem ekki koma fram í Sturlubók eða Hauksbók. Í öðru lagi verður að gera ráð fyrir að sögusmiðurinn hafi stundum

¹⁰⁴ Um samband Flóamanna sögu og Landnámu sjá einkum þessi rit: Guðni Jónsson. Flóamanna saga og Landnáma. *Afmælisrit helgað Einari Arnórssyni sextugum 24. febrúar 1940*, bls. 126–34. Ísafoldarprentsmiðja h. f., Reykjavík. Richard Perkins. *An Edition of Flóamanna saga with a Study of its Sources and Analogues*. Thesis submitted for the Degree of Doctor Philosophy in the University of Oxford. Vol. I, sjá einkum bls. *164–*167. Jakob Benediktsson. *ÍF I*, bls. cxxiii–iv. Þórhallur Vilmundarson. *ÍF XIII*, bls. cxliv–vi.

¹⁰⁵ Helgi Guðmundsson. *Um Kjalnesinga sögu*, bls. 20–35. Studia Islandica 26. Reykjavík 1967.

vikið óvart frá því sem stóð í forriti hans. Í þriðja lagi hefur sögusmiðurinn vikið vísvitandi frá texta forrits og af ýmsum ástæðum. Hann hefur víða breytt stíl að eigin geðþótta, til dæmis mjög víða sett sérnafn í stað fornafns. Fáein dæmi þess eru talin hér á eftir (lesháttur S fyrir framan hornklofann):

S 132.8 þar gekk hann í Leifr gekk í iarðhúsit. 132.37 hann¹] Hiqr-leifr. 133.11 hann] Ingólfr. 134.12 hans] Þorkels mána. 157.4 Hann] Óleifr. 157.31 hon] Auðr. 212.30 hann¹] Ketill. 137.14 hann²] Ásólfr. 137.21 hann] Ásólfr. 137.31 hann¹] Ásólfr.

Ekki verður betur séð en sumar breytingar á stíl hafi sögusmiðurinn gert til að fá fram hljómfall sem honum hefur þótt fara betur í málinu:

130.14 þar var þá hofn] þar var þá hofn góð. 131.5 sem þat hefir síðan heitit] sem síðan hefir heitit. 131.23 vezlu sonum iarlssins] *iarlssonum* vezlu. 135.3 síðan lengra eignaz] síðan eignaz lengra.¹⁰⁶ 142.20–21 nú fellr hon. Þá eignaðiz Biarni] hon fellr nú. Eignaðiz Biarni þá.

Aðrar breytingar eru viðaukar sem flestir miða að því að gera texta skýrari og taka fram berum orðum það sem raunar er augljóst eða líklegt af texta Sturlubókar, en ekki skýrt orðað. Greinilegt dæmi um þessháttar málalengingar er í upphafi 3. kap. í S:

130.2–3 Svá er sagt at menn skyldu fara ór Nóregi til Færeyia. Nefna sumir (+ menn Ó) til (+ þess Ó) Naddodd víking (víking þann er hét Nadd-Oddr Ó).

Einnig verður áhugi sögusmiðsins á tímatali til þess að hann hefur ekki látið sér nægja árssetningu á landnámi Ingólfs í S, sjá bls. 13:

132.21–22: Sumar þat er þeir Ingólfr fóru til at byggia Ísland hafði Haraldr hárfagri verit tólf ár konungr at Nóregi] Þat var á séttá ári ríkis Haralds konungs hins hárfagra er menn fóru at leita Íslands, en siau vetrum síðarr fóru þeir Hiqrleifr at byggia landit, sem nú var sagt. Þat var á þrettánda ári konungdóms Haralds hins hárfagra. Þá hafði hann verit tvá vetr einvaldskonungr at Nóregi síðan Hafrsfiarðarrosta var. Þat var fiórum vetrum eptir fall hins heilaga látmundar konungs í Englandi.

¹⁰⁶ Hér er orðaröð líklega breytt til að fá aukna áherslu á lýsingarorðið.

Önnur dæmi eru tínd til hér á eftir og viðbæturnar skáletraðar:

131.7 Þeim beit eigi fyrir Reykianes] *En er þeir siglðu*, beit þeim eigi fyrir Reykianes. 131.11–13 en Þórólfr kvað driúpa smiðr af hveriu stráí á landinu því er þeir höfðu fundit] en Þórólfr *lofaði svá miðk landit at hann kvað driúpa smiðr af hveriu stráí*. 131.28 iarls] + *sem mælt hafði verit um haustit*. 131.33 hernað] + *um sumarit ok kómu heim at hausti*. 132.5 Þeim virðiz landit betra suðr en norðr] *En er þeir kǫnnuðu landit virðiz þeim betra suðr en norðr*. 132.9 er maðr helt á] er maðr *sá* helt á *er flýit hafði undan Leifi*. 132.38 skála] skálasmið, *en þrælarnir skyldu eria*. 133.2 Eptir þat sögðu þeir Hiorleifi þetta] Þetta sögðu þeir Hiorleifi *ok hans félögum, at biðrn hefði drepit uxann*. 133.5 þeira] + *er drepnir vóru*. 133.5 bátinn] + *frá skipinu*. 135.3 En er hann fór vestan] En þegar er konungr hafði austr siglt til Nóregs, þá. 135.6 eyiarnar] *Suðreyiar undir Harald konung*. 135.9–10 Ketill fór vestr, en setti eptir Biðrn son sinn] Ketill setti Biðrn son sinn *til at gæta eigna sinna eptir í Nóregi, en hann fór vestr með önnur börn sín ok konu*. 157.6 Þorsteinn] + *son hennar*. 157.7 austmanns, systur] *er kallaðr var austmaðr. Þuríðr var systir*. 157.14 Þorsteins] + *sonar síns*. 142.19 kristni] + *ef hann fengi þat er hann kallaði til*. 210.31 hríð] + *ok fekk sér gøfugt kvánfang*. 211.9 hornit] + *Hrollaugr þikkir mǫnnum verit hafa gøfgastr landnáma-manna í Austfirðingafiórðungi fyrir sakir ættar ok afkvæmis*.

Dæmi eru um að nánar sé tekið fram við hvaða staði sé átt eða hvar þeir staðir séu sem eru nefndir í textanum:

131.17 Í Dalsfirði á Fiqlum] + *í Sogni*. 135.4 eyiarnar] *Suðreyiar*. 152.2–3 vestr um haf] + *til Suðreyia*. 157.31 Þaðan eru Gøtuskeggjar komnir] Þaðan eru komnir Gøtuskeggjar *í Færeyium*. 159.15 Vatni] + *í Haukadal*. H 73.13 Vors] + *í Nóregi*. 137.5 Akranes allt] + *í Borgarfirði*. 137.25 skála hans] *Miðskála*.

Í kaflanum um Örlyg, bls. 15–16, er texta sem svarar til S 135.24–28 *Byskup – Kólumba snúið í beina ræðu í ÓlTr*, og í kafla um Auði djúpúðgu (122. kap. ÓlTr), sem annars styðst við Landnámu, bregður fyrir setningum úr Laxdælu:

157.32 Hon kom á Vikrarsskeið ok braut þar] Hon kom *at fyrir sunnan land* ok braut skipit á Vikrarsskeiði. 157.34 ok kvað] ok kvaðz eigi vita. 157.38 ok þá hon þat] Auðr tók þat með þökkum. Var hon þar *um vetrinn með allt lið sitt, ok var henni veitt hit sköruligasta*.

5.2 Af Garðari og Flóka

Gott dæmi um meðferð sögusmiðsins á texta Landnámu er kaflinn um komu Garðars Svavarssonar til Húsavíkur. Í þeim kafla er töluverður munur á texta í S og H og ekki laust við að hann sé ruglingslegur í báðum, en einkum þó í H, og í S hefur texti verið misskilinn af útgefendum:

S 130.15–19:

Hann var um vetr einn (*skr.* 'i.') norðr í Húsavík á Skiálfanda ok gørði þar hús. Um várit er hann var búinn til hafs sleit frá honum mann á báti, er hét Náttfari, ok þræl ok ambátt. Hann byggði þar síðan er heitir Náttfaravík.

H 4.18–24:

Hann kom á fiqrð þann er hann kallaði Skiálfanda; þar skutu þeir báti, ok gekk á Náttfari þræll hans. Þá slitnaði festin, ok kom hann í Náttfaravík fyrir utan Skuggabiörg. En Garðarr kom qðrum megin fiarðarins ok var þar um vetrinn; því kallaði hann þar Húsavík. Náttfari var eptir með þræl sinn ok ambátt; því heitir þar Náttfaravík.

Þessu samsvarar í ÓlTr:

Garðarr helt inn á fiqrð þann er hét síðan Skiálfandi. Hann lagði til hafnar fyrir austan fiqrðinn ok var þar um vetr ok gerði sér hús; því hét þar Húsavík. Um várit er Garðarr var búinn til hafs sleit frá honum mann á báti, er hét Náttfari, ok með honum þræll ok ambátt. Hann kom at landi fyrir vestan fiqrðinn, ok byggðu þau þar sem síðan heitir Náttfaravík.

Hér kemur texti ÓlTr á víxl heim við S og H. Orðin: *á fiqrð þann er eru samhljóða H*, en þeirra sér engan stað í S. Ef sögusmiðurinn hefði tekið þessi orð eftir H eða annari Landnámugerð samhljóða H væri þess að vænta að hann hefði einnig tekið upp orðin: *er hann kallaði Skiálfanda* í stað þess sem stendur í ÓlTr: *er hét síðan Skiálfandi*. Einnig koma orð ÓlTr: *ok var þar um vetr* betur heim við H en S, en orðin: *ok gerði sér hús* koma að mestu heim við S; í H vantar bersýnilega þessa eða þessu líka athugasemd sem forsendu fyrir setningunni: *því kallaði hann þar Húsavík*. Klausan *Um várit – Náttfaravík* er eins í S og ÓlTr, að undanteknum breytingum sem sögusmiður

ÓlTr hefur gert á texta S: Hann hefur sett sérnafn (*Gardarr*) í stað fornafns (*hann*), og bætt við orðum sem eru skáletruð í klausunni hér fyrir ofan.

Síðustu þrjár setningarnar í þessum kapítula eru bersýnilega teknar eftir S, en með breytingum og viðaukum sögusmiðsins.

Texti þessa kapítula í ÓlTr er á allan hátt eðlilegur og gæti virst frumlegri en samsvarandi textar í S og H, en ef svo væri er óskiljanlegt hvers vegna textanum hefði verið breytt til hins verra í S og H. Að sjálfsögðu getur verið að sögusmiðurinn hafi þekkt fleiri gerðir Landnámu en Sturlubók, eða mun að eitthvað úr öðrum gerðum, þótt hann hefði þær ekki við höndina þegar hann var að setja saman söguna. Það verður að hafa í huga, að væntanlega hafa frásagnir Landnámu ekki einvörðungu varðveist á bókum, heldur einnig á mannavörum, bæði frásagnir ættaðar úr handritum, og afsprengi sagna sem höfundar Landnámu hafa stuðst við, og má vel vera að sumt af því sem í ÓlTr vísar frá textum S og H hafi loðað í minni sögusmiðsins úr munnlegum frásögnum. Hvað sem því líður verður ekki annað séð en að hann hafi stuðst við handrit af Sturlubók, og að það handrit hafi haft betri texta en Resensbók.

Í kaflanum um Flóka (5. kap. í S) eru einnig athyglisverðar breytingar, til dæmis þetta:

S 130.27–28:

Með Flóka var á skipi bóndi sá er Þórólfr hét, <en> annarr Heri-ólfr. Faxi hét suðreyskr maðr er þar var á skipi.

ÓlTr:

Með Flóka var á skipi bóndi sá *norrænn* er hét Heriólfr, en annarr Þórólfr. Þar var ok sá maðr suðreyskr er hét Faxi.

Hér hefur sögusmiðurinn víxlað röð nafnanna Þórólfr og Herjólfur, gert Herjólf að bónda og tekið skýrt fram að hann var norrænn. Í þessum setningum í Sturlubók er helst til stutt milli orðanna *á skipi*, svo að það nálgast klifun, og má vera að það hafi ráðið stílbreytingu sögusmiðsins.

Eitthvað hefur sögusmiðnum þótt ótrúlegt það sem lagt er í munn Faxa þegar þeir Flóki sigldu vestur um Reykjanes og sáu yfir flóann til Snæfellsness: S 130.35 *hér eru vatnföll stór*. Þar bætir hann við: *Þeir sá þá ós mikinn falla í síóinn*.

5.3 Textaval sögusmiðsins

Enn er þess að geta, að sögusmiðurinn hefur ekki tekið úr Landnámu annað en það sem hann taldi að gæti átt heima í því verki sem hann var að semja. Af

þeim sökum hefur hann ekki tekið upp samfellda kafla, nema fyrstu átta kapitula Sturlubókar (þó ekki óstytta), heldur hlaupið yfir það sem hann taldi ekki eiga erindi í söguna, til dæmis S 133.31–134.2 *Par – Karla* og 211.11–14 *Annarr – Hrollaugs*. Miklar styttingar og úrfellingar eru í texta sem svarar til kap. 96–110 í S, þar sem segir frá Auði djúpúðgu, og í kap. 218 og 234, þar sem segir frá Helga magra, en það sem segir frá Úlfi syni Gríms háleyska og afkomendum hans í 128. og 129. kap. ÓlTr er einungis hrafl úr 41. og 42. kap. Sturlubókar. En til dæmis um styttingar og hvernig þær eru gerðar er þetta:

S 131.26–27 ok varð fátt um með þeim Hólmsteini er þeir skildu þar at boðinu.] ok skildu þeir Hólmsteinn heldr fálaga. 132.5–6 Þeir váru einn vetr á landinu ok fóru þá] Á næsta sumri fóru þeir. 132.12–13 er – fleiri.] hét sá Dufþakr er helzt var fyrir þeim. 134.3–4 hann kom hér at óbyggðu landi ok byggði fyrstr landit] byggði fyrstr Ísland. 135.28–31 Með – haf] Síðan lét Qrlygr í haf með sínu foruneyti. 135.34 Þeir vóru þaðan frá litla hrfð úti áðr þeir sá land] Litlu síðar sá þeir land.

6. D-gerðin

Í D-gerð ÓlTr (handritunum D^1 og D^2) eru gerðar miklar breytingar á þeim textum úr Landnámu sem hafa verið teknir upp í frumgerð ÓlTr. Tveimur kapitulum, 112. og 129., er sleppt og stuttir útdrættir gerðir úr 113.–118. og upphafi 119. kapitula (að ÓlTrEA II 267.13 ‘Avrlygr’) og 214. kapitula (að II 144.12 ‘Hrollaugr’). Á eftir texta sem svarar til 117. kapitula kemur ÓlTrEA I 268.1–17 *Margir — eyðz*, en þar á eftir 121. kapituli stytur og breyttur, en síðan fylgir 118. og fyrri hluti 119. kapitula. Þessar breytingar eru í fullu samræmi við vinnubrögð þess sem setti D-gerðina saman: að gera útdrátt úr öllu því efni sem ekki varðaði sögu Ólafs konungs Tryggvasonar beinlínis, eða upphaf kristindóms á Norðurlöndum, enda líklegast að D-gerðin hafi verið sett saman með norskan bókamarkað í huga. En það sem sker úr um að sértextar D-gerðarinnar eru útdrættir úr A-gerð, en ekki komnir úr glataðri gerð Landnámu, eru setningar eða setningahlutar sem eru samhljóða í D-gerð og A-gerð, sumt orðrétt eða að mestu orðrétt eins og í Sturlubók (1), en annað sem á sér engar hliðstæður í Landnámabókum (2). Dæmi þessa eru tánd til hér á eftir og vísað í blaðsíðu og línu í ÓlTrEA I. Orð eða setningar sem ekki koma fyrir í Landnámabókum eru skáletruð:

- 1) 257.10–11 og 18 *Garðarr* (Hann S) var faðir Una föður Hróars

Tungugoða. 257.12–13 og 20 Hann fór at leita Garðarshólms (lands þessa *D*). 258.14–15 og 21 ok gáðu þeir (÷ *D*) eigi fyrir veiðum. 261.20–262.1 og 262.19–20 Þá var liðit frá upphafi heims þessa (heims upphafi *D*) sex þúsundir vetra, siau tígir ok þrír vetr, en frá holdgan várs dróttins (herra *D*) Iesú Kristí átta hundruð siau tígir ok fiögur ár. 264.7 og 263.24–264.16 Ingólfr var (+ fyrstr ok *D*) frægastr allra landnámsmanna. 264.13–14 og 19 ok fal sik á hendi þeim guði (þeim á hendi *D*¹⁰⁷) er sólina hafði skapat. 265.1–3 og 264.19–21 Son *Þorkels mána* (Þorsteins *D*, hans *S*) var Þormóðr er þá var alls-heriargoði (Kjalnesingagoði *D*) er kristni kom á Ísland. Hans son var Hámall faðir Más ok (föður *D*) Þormóðar ok Torfa.¹⁰⁷ 266.12–14 og 23–267.18 Byskup lét hann hafa með sér (gaf Orlygi *D*) kirkiuvið ok iarnklokku ok plenarium ok mold vígða, er hann skyldi (bað hann *D*) leggja undir hornstafi *kirkiunnar* (hornstafina *S*).

- 2) 256.5–6 og 17 En (÷ *D*) þá rak langt vestr í haf. 256.6 og 18 Kómu þeir (ok kómu *D*) austan at. 256.10 og 20 *sniávaði miðk*. 257.10 og 18 *Garðarr*. 261.14–20 og 23–262.19 *Þat – helga* (sjá bls. 13. Þessi klausa er að mestu samhljóða í A- og D-gerð). 266.8–11 og 16–22 *Veita – Kólumba* (sjá bls. 15–16. Þetta er í beinni ræðu bæði í A- og D-gerð, en texti aukinn í D-gerðinni).

Í kaflanum um Flóka er athyglisverður lesháttur í *D* (ÓlTrEA I 257.21): *Þá var þar hvert vatn fullt af fiskum*. Sbr. Egils sögu Skalla-Grímssonar, *Íslenzk fornrit* II, bls. 75.6–7: *Þeir urðu þess varir, at þar var hvert vatn fullt af fiskum*. Í *D* stendur þetta í stað þess sem segir í A-gerðinni og *S*: *Þá var fiqrðrinn fullr af veiðiskap*, og í *H*: *Fiqrðrinn allr var fullr af veiðiskap*. Vel má vera að sá sem setti D-gerðina saman hafi munað þessa setningu úr Egils sögu, en þó er líklegra að athugasemdin, um hvert vatn fullt af fiskum, hafi fylgt sögnum um landnámið og sé þaðan komin bæði í Egils sögu og D-gerð ÓlTr.

7. Niðurstaða

Nákvæmur samanburður á efni úr Landnámu í ÓlTr og hliðstæðum textum í Sturlubók Landnámu og Hauksbók leiðir í ljós, að sögusmiðurinn muni hafa tekið þessa kafla eftir handriti af Sturlubók, en það handrit hafi haft betri texta

¹⁰⁷ Ekki verður betur séð en að tvær villur séu í þessari klausu í *D*: *Þorsteins* í stað *Þorkels mána* og *föður Þormóðar* í stað *ok Þormóðar*. Fyrri villan gæti stafað af því að nafn Þorkels hafi verið skammstafað í erkiriti D-handritanna, en síðari villan af því að eftirritari hafi villst á ok-bandi með legg dregnum niður fyrir línu og lesið það sem eyleturs-f ('f').

og staðið nær frumgerð en Resensbók. Textann hefur sögusmiðurinn ekki tekið óbreyttan eftir handriti Sturlubókar. Hann hefur víða vikið til orðalagi að eigin smekk, stöku sinnum aukið inn orðum, en annars fellt úr það sem hann hefur ekki talið eiga erindi í sína bók. Í D-gerðinni er texti A-gerðar stytur og breyttur á sama hátt og dæmi eru til víða annars staðar í þessari gerð sögunnar og í fullu samræmi við verklag og tilgang þess sem setti D-gerðina saman.

Ýmsir fræðimenn hafa talið að Landnámutextinn í ÓlTr ætti rætur að rekja til Ólafs sögu Tryggvasonar eftir Gunnlaug munk Leifsson.¹⁰⁸ Í sjálfu sér er ekki ólíklegt að Gunnlaugur hafi í sögu um Ólaf Tryggvason haft kafla um fund Íslands, fyrsta landnámsmanninn og um kristna landnámsmenn, en þar sem Ólafs saga Gunnlaugs er glötuð er vonlítið að gera sér grein fyrir efni hennar og gersamlega út í bláinn að halda að hægt sé að kenna honum með einhverri vissu annað en það sem honum er beinlínis eignað í yngri heimildum, þar á meðal í Ólafs sögu Tryggvasonar hinni mestu.¹⁰⁹ Hið eina sem verður sagt um uppruna Landnámutexta í ÓlTr er að hann sé ættaður úr handriti með samskonar texta og Sturlubók, og þá væntanlega úr handriti af Sturlubók sjálfri, en ekki tekinn eftir heimild Sturlubókar, hver sem hún hefur verið. Önnur heimild með samskonar texta er ekki til og ekkert sem styður að hún hafi nokkru sinni verið til. Meðhöndlun textans í ÓlTr er í engu frábrugðin því vinnulagi sem sögusmiðurinn beitti við texta annarra heimilda sem hann felldi inn í verk sitt, og engin ástæða til að ætla að Gunnlaugur munkur eigi eitt orð í því sem í ÓlTr segir á annan veg en í Sturlubók.

¹⁰⁸ Skrif fræðimanna um þetta efni eru vandlega rakin í doktorsriti Sveinbjarnar Rafnssonar: *Studier i Landnámabók*. Kritiska bidrag till den isländska fristatens historia, bls. 68–84. Bibliotheca historica Lundensis XXXI, Lund 1974.

¹⁰⁹ Raunar er vafasamt að Gunnlaugur eigi allt sem honum er eignað í D-gerð ÓlTr, til dæmis allan kaflann *Frá Sigurði byskupi*, ÓlTrEA III 57.4–64.25, enda þótt vel geti verið að hann eigi eitthvað í honum.

SUMMARY

The Great Saga of Óláfr Tryggvason (ÓlTr) is a compilation of texts from various sources, selected and arranged with minor changes and some additions by a skilled editor, most likely working during the second quarter of the fourteenth century. Composing the saga he collected his material from a number of different written texts, amongst them a manuscript of *Landnámabók*. From this manuscript he borrowed narratives about the discovery of Iceland and its first settler, along with such material as he thought he could use concerning Christian settlers in the country.

The primary version of ÓlTr is found in the manuscripts AM 61 fol (A), AM 53 fol (B), and AM 54 fol (C¹), but a younger version, partly shortened, partly expanded and changed significantly in terms of diction and narrative sequence, is preserved in AM 62 fol (D¹) and *Flatexjarbók*, GKS 1005 fol (D²). When these two versions of the saga come under discussion they are cited as the A- and D-versions, respective.

A close comparison of material from *Landnámabók* in ÓlTr and corresponding texts in both the *Sturlubók* version of *Landnámabók* and in *Hauksbók* reveals that the composer derived these chapters from a *Sturlubók* manuscript which had a better text and was also closer to the prototype than the *Resensbók* version. The saga composer did not copy the text word for word from the *Sturlubók* manuscript. He sometimes chose to express things according to his own taste, every now and then adding words, but otherwise editing out parts of the text which, to his mind, did not serve his purpose. In the D-version the text as found in the A-version is shortened and changed in the similar way as elsewhere in this version of the saga and fully consistent with the aim and methods of its editor.

A number of scholars have considered the text of *Landnámabók* in ÓlTr to be derived from the version of *Óláfs saga Tryggvasonar* written by the monk Gunnlaugr Leifsson. Actually it is not unlikely that Gunnlaugr included in his saga of Óláfr Tryggvason a chapter concerning the discovery of Iceland, its first settler and later Christian settlers, but since Gunnlaugr's *Óláfs saga* is lost there is little hope that its contents can be fully determined, and it is completely out of the question to try to attribute to it with any certainty any influence other than in those places where it is specifically cited in younger sources, including *The Great Saga of Óláfr Tryggvason*. The only thing that can be said about the origin of the *Landnámabók* text in ÓlTr is that it is derived from a manuscript containing a text identical with the one found in *Sturlubók*, and is therefore presumably taken from a manuscript of *Sturlubók* itself, but not copied from *Sturlubók*'s source, whatever that might have been. There is no other source of this text, and there is nothing to support the idea that one ever existed. The treatment of this text in ÓlTr does not diverge from the compositional techniques the saga composer applied to texts from other sources which he included in his work, and there is no reason to attribute to monk Gunnlaugr any share in the deviations in ÓlTr from the text in *Sturlubók*.